

Een geluidsdecor vol totale ontevredenheid

Zondag gaat op het Holland Festival *De Russen!* van Toneelgroep Amsterdam in première, een toneelmarathon gebaseerd op het vroege werk van Anton Tsjechov. Tom Holkenborg maakte de soundtrack. 'Ik ben meteen uitgegaan van het slechte in de mens.'

RONALD OCKHUYSEN

Tom Holkenborg schuift aan een mengpaneel. De componist, bij het grote publiek bekend als Junkie XL, opent met die ene handbeweging een wereld. Het repetitielokaal van Toneelgroep Amsterdam verandert door een grommende melodie in een dreigende omgeving.

"Mijn soundtrack voor *De Russen!* bestaat hoofdzakelijk uit stemmingen," zegt Holkenborg, terwijl hij een extra track instart die de sfeer een nóg gevaarlijker lading geeft. "Hier heb ik een piano helemaal gesampled en geknipt. Het heeft in de verte wel iets Russisch. Iets van de donkerte van Alexander Skrjabin."

Holkenborg (1967) werd in januari van dit jaar door artistiek directeur Ivo van Hove gevraagd of hij de muziek wilde maken voor *De Russen!*, een toneelmarathon waarvoor Tom Lanoye een tekst maakte gebaseerd op de toneelstukken *Ivanov* en *Platonov* van Anton Tsjechov. "Hoewel dit mijn eerste compositie voor theater is, voelde het meteen als een logische volgende stap in mijn muzikale ontwikkeling. In mijn hele carrière heb ik nieuwe grenzen gezocht, cross-overs met andere disciplines en culturen. Dit is weer zo'n grens. Ik moest me nu voor het eerst op een tekst baseren. De onvrede en liefdeloosheid van de Russen in de negentiende eeuw vormen het uitgangspunt. Dat klinkt trouwens verder weg dan het lijkt. Het gevoel van onbehagen uit die tijd doet sterk denken aan de onvrede van nu. In die zin is het stuk een ongemakkelijke spiegel voor onze tijd."

Muziek speelt een belangrijke rol in de regies van Ivo van Hove. De regisseur is altijd op zoek naar klanksferen, die in zijn voorstelling een

stuwende rol krijgen. Bij *De Russen!* had Van Hove een mix van epiek en nervositeit in gedachten. Holkenborg kwam met een variant op wat muzikale hitte kan worden genoemd. In zijn werk klinkt de wereld woest en op drift. "We hebben aanvankelijk vooral telefonisch contact gehad. Hij in Amsterdam, en ik thuis in Los Angeles. Ik wist toen nog niet dat het zo groot zou worden. Het was zoeken naar mijn rol, naar wat ik kon toevoegen. Pas toen het decor zichtbaar werd, begon het mij te dagen. Ik zag plotseeling een wild feest voor me op een warme, opgefokte zomeravond."

Holkenborg componeerde voor de voorstelling een geluidsdecor met een aantal sterke thema's. Daar bovenop maakte hij een interactieve score, die bestaat uit verschillende sferen. "Het idee is dat de thema's en de sferen met elkaar in dialoog gaan of op een andere manier elkaar aanvullen. Dat kan voortdurend veranderen. Afhankelijk van wie er op het toneel staan en wat daar gebeurt. Elk stuk muziek heeft een heel duidelijk eigen karakter. Liefde, pijn of bijvoorbeeld depressie."

Holkenborg is geen componist die zich makkelijk laat vastpinnen. Hij werkt aan eigen albums, maakt remixes en schrijft soundtracks voor games en films. Daarnaast heeft hij als de muzikant en producer Junkie XL een naam hoog te houden in de internationale muziekwereld.

In die verschillende rollen blijft Holkenborg zijn eigen handschrift – rauw en vitaal tegelijk – altijd trouw. "Het werk verschild van karakter. Toch is er een duidelijke rode draad: ik ben de maker en bedenker. Het is echter wel zo dat ik bij

het maken van een soundtrack een dienende rol heb, net als de acteurs of cameramensen die hebben. Ook bij *De Russen!* is dat het geval. De regisseur bepaalt, wij volgen. Juist door de beperkingen moet ik soms veel verder gaan dan wat ik normaal gesproken zou doen. En daarbij, ik ben ook nog altijd Junkie XL. In die hoedanigheid heb ik totale vrijheid. Als Junkie XL een album maakt, dan gebeurt dat alleen op de manier zoals ik dat wil."

In 2003 scoorde Junkie XL een wereldhit met de Elvis Presleybewerking *A little less conversation*. Dat succes – in 23 landen een nummer 1-notering – opende de weg naar een onafhankelijk bestaan, waarin Holkenborg blijft zoeken naar artistieke zijpaden. Zo was hij de eerste artiest die een contract tekende op het Artwerklabel, opgezet door gamefabrikant Electronic Arts (EA). "Doordat ik veel muziek maak voor video-

PS2 kunst

De afbeelding is een illustratie van een muziekalbum cover met een abstracte, donkere achtergrond en een klein, lichtgekleurd element in de hoek.

games, heb ik een lange relatie met EA, Die is de laatste jaren echt intensief geworden. Zo heb ik recentelijk nog de soundtrack gemaakt voor de nieuwe game uit de raceserie *Need for speed: Pro street*. Toen EA besloot een eigen label op te richten, was het logisch dat ik daar als eerste werd getekend. Ze zijn vooruitstrevender dan de gevestigde platenmaatschappijen als het erom gaat wat je met muziek kunt en hoe muziek gedistribueerd kunt worden. De meeste platenmaatschappijen lopen achter de feiten aan."

Zijn verhuizing naar Los Angeles was een belangrijke stap richting zijn huidige status. Dat geldt ook voor de veranderingen in de muziekindustrie die zijn werk toegankelijker hebben gemaakt. "Natuurlijk vind ik het niet correct dat mensen alles gratis van internet pluk-

ken. Maar ik weiger om aan zwartkijkerij te doen. Het werkt wel zo dat als veel mensen gratis naar je muziek kunnen luisteren, er ook veel mensen naar je optredens komen. Dat is voor het type artiest dat ik ben een gunstige ontwikkeling. Ik maak veel muziek voor games en films en doe ook veel remixes. Door het succes van *Fuck more*, op internet werd ik bijvoorbeeld gevraagd voor een remix van Britney Spears. Die leidde weer tot een videogame. Het begint er steeds meer op te lijken dat mijn livenesshows en de tracks die ik maak een soort visitekaartje zijn voor het andere werk dat ik doe."

Voor Toneelgroep Amsterdam werd hij gedwongen terug te grijpen naar de hardheid van de punk uit de jaren zeventig. Ivo van Hove wilde iets van de verbetering uit die tijd terughoren in de voorstelling.

"Ivo regisseert het stuk als een groepsportret, een portret van mensen die vanuit een onbestemd gevoel van gemis wild om zich heen slaan, zondebokken zoeken en frustraties botvieren. Dat gevoel moet dus ook in mijn muziek zitten. Ik ben, denk ik, uitgekomen op een score die klinkt zoals totale ontevredenheid moet klinken. Ik ben meteen uitgegaan van het slechte in de mens, van oerkrachten als angst, bedrog en rancune."

Uiteindelijk is zijn werk voor *De Russen!* een organische compositie geworden. Geen opsmuk of ruimte voor behaagzieke instrumenten, maar een geluidslaag die een stemming oproept – daar gaat het om. "Ik omschrijf dit werk als een koud stadslandschap. Het begint voorzichtig met de voorsteden, en dan gaan we vol overtuiging naar het centrum."

Bij de repetities werd Holkenborg gegrepen door de dynamiek van toneel. "Het directe karakter ervan is onontkoombaar. Ik heb scènes ge-

zien waarin de woede en de razernij van de acteurs bijna tastbaar werden. Ongelooflijk heftig. Ik heb mijn compositie op dergelijke ervaringen aangepast. Ik reageer op de spelers en zij reageren op de muziek. Als het goed is, voelen zij zich bij vlagen enorm opgezweept."

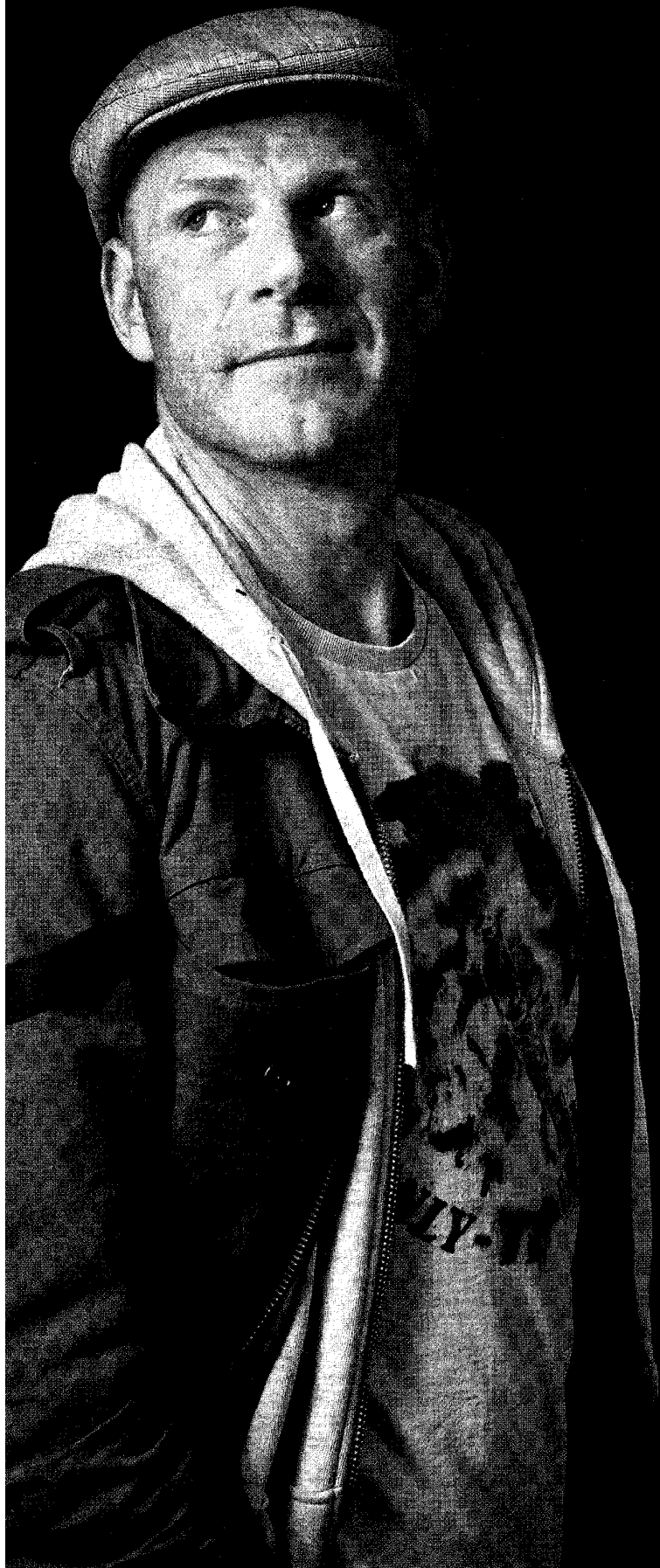
In Los Angeles werkt Holkenborg nauw samen met Hans Zimmer, de filmcomponist van onder meer *Inception*, *Gladiator*, *As good as it gets* en Oscarwinnaar met *The lion king*. "Wij vinden elkaar, omdat we beiden opgewonden raken als elektronische, organische en klassieke componenten bij elkaar komen. We delen onze kennis op dat vlak. Dat gaat over de experimenten van de componist Karlheinz Stockhausen, maar het gaat net zo goed over de nieuwste computerprogramma's."

Toen Holkenborg zich acht jaar geleden in LA vestigde, begon hij aan 'een langzame weg' richting de top. Hij moest zich te midden van honderden andere componisten bewijzen. Nu zit hij, volgens kenners, in de top 30 van Amerika. "Dat voelt – als je het zo zegt – als een overwinning. Het is ook comfortabel op een ander vlak. Als Junkie XL sta ik er alleen voor, maar als componist van games- en filmmuziek ben ik onderdeel van een team. Als het al misgaat, vang je gezamenlijk de klappen op."

In Amsterdam, nog altijd zijn stad, bood Van Hove hem de kans zich weer op de inhoud te focussen. "Het is zaak niet op routine het werk te doen. Een project als *De Russen!* zet mij op scherp. Ik bespeur trouwens ook in Hollywood de tendens dat producenten steeds meer open staan voor vernieuwing en experiment. De wereld verandert. Daar horen andere spelregels bij, en andere geluiden."

De Russen! Toneelgroep Amsterdam. Holland Festival. Tekst: Tom Lanoye. Regie: Ivo van Hove. Te zien van 16 tot en met 25 juni in de Stadsschouwburg Amsterdam.

'Als Junkie XL sta ik er alleen voor; als componist van games en films ben ik onderdeel van een team'



Tom Holkenborg (Junkie XL)